

samhälleliga utveckling som tecknas i boken inrymmer en mängd politiska kraftmätningar. Intressekonflikten mellan producenter och handlare å den ena sidan och konsumenter och samhällsorganisationer å den andra sidan sticker ut mest. De förstnämnda förespråkade i allmänhet näringsfrihet och avreglering och de sistnämnda vanligen kontroll och regelverk. Den dragkampen känns i högsta grad igen från vår egen tid, liksom många andra av de politiska spörsmål, strävanden och motsättningar inom området veterinär folkhälsa som tecknas i bokens många givande uppsatser.

Sveriges lantbruksuniversitet

JOHANNA WIDENBERG

Kalle Holmqvist, *Fred med Norge: Arbetarrörelsen och unionsupplösningen med Norge 1905* (Falun: Murbruk förlag 2015). 183 s.

Tyvärr har denna bok fått en mycket missvisande titel. Blott i förbigående behandlas socialdemokraternas agerande under de knappa fyra månader som gick från att stortinget den 7 juni 1905 sade upp Oscar II sin tro och loven – och därmed bröt sig ur unionen med Sverige – och att de stundtals dramatiska regeringsförhandlingarna i Karlstad ledde till en fredlig lösning.

I stället fokuserar författaren Kalle Holmqvist i detalj på striderna mellan SAP:s två konkurrerande ungdomsorganisationer: Socialdemokratiska ungdomsförbundet respektive Svenska socialistiska ungdomsförbundet (Ungsocialisterna). I långa stycken försvinner sambandet med unionskonflikten till förmån för skildringar av maktkampen såväl mellan de båda rörelserna som gentemot och inom SAP.

Detta var en omvälvande period och föga förvånande utmanades partiledningen i en rad avseenden. Boken uppvisar en tvehågsen Hjalmar Branting som i det längsta vacklade och inte tog ställning för en fredlig upplösning av unionen förrän han tvingats till detta ställningstagande av ungdomsorganisationerna. Denna bild håller sig uppenbarligen på långt avstånd från sanningen. Omedelbart efter stortingets beslut skrev nämligen Branting en ledare i *Social-Demokraten* vars rubrik fyndigt hämtats från sagan om slaget vid Svolder: "Norge ur Dina händer, konung". Texten hade form av en nekrolog: "Den 27 maj avled vid 90 års ålder kungaunionen mellan Sverige och Norge. Vad som nu återstår är begravningen och boutredningen [...] Vi vilja skiljas i fred som vänner och bröder." Redan den 13 juni 1905 gjorde dessutom SAP:s verkställande utskott ett uttalande där man utan några som helst förbehåll erkände "det norska folkets självbestämmanderätt över sina

egna öden". Tre dagar senare talade sig Branting varm för en fredlig lösning inför 20 000 åhörare i Lill-Jansskogen. Denna hållning höll man fast vid i fortsättningen och den var knappast vacklande.

Samtidigt är det viktigt att minnas att partiets representation i riksdagen vid denna tidpunkt var begränsad till fyra mandat i andra kammaren. När en urtima session kort tid senare inleddes i det nyss invigda huset på Helgeandsholmen saknade man i realiteten allt inflytande och deltog inte i de faktiska avgörandena i det hemliga utskott som tillsattes i unionsfrågan. Under några heta sommarveckor fastställdes där villkoren för en accept av det norska unionsbrottet. Förhandlingarna skedde i praktiken mellan utskottets ordförande Christian Lundeberg – centralgestalt i första kammarens stora högergrupp – och den uppåtstigande liberale ledaren Karl Staaf. De båda kom också att inta de avgörande rollerna vid de följande förhandlingarna i Karlstad.

Visserligen arrangerade socialdemokraterna stora demonstrationer till förmån för en fredlig avveckling av konflikten. Och likaså genomförde ungdomsorganisationerna hårda kampanjer med paroller som "Rikta inte vapnen mot dina norska kamrater!" eller "Fred med Norge!" och riktade sig direkt till de som gjorde värnplikt. Men detta hindrade inte att ett ögonvittne intygade att Branting vid denna tidpunkt var "mycket trött och missmodig, var rädd att det skulle bli krigisk konflikt". Och lite senare konstaterade han lika nedslaget att om det verkligen blev krig så kunde han inte längre utträta något. I själva verket har forskningen påvisat att det socialdemokratiska inflytandet på den dåtida händelseutvecklingen var tämligen begränsat. För övrigt kan noteras att detta står i direkt strid med vad den svenske socialdemokratiska regeringschefen anförde vid högtidlighållandet 2005 av att ett sekel passerat sedan unionen upplöstes. Han hävdade då att partiets agerande varit avgörande för den fredliga utgången.

Att unionen upplöstes var dessutom så gott som oundvikligt redan med tanke på de faktiska förutsättningarna 1905; allra främst i form av skillnader mellan de båda länderna när det gällde demokratisk mognad. Både ifråga om allmän rösträtt och genomförd parlamentarism låg Norge årtionden före Sverige. I båda ländernas politiska kretsar växte en alltmer avvisande hållning gentemot unionspartnern. I många norska ögon var Sverige ett reaktionärt ståndssamhälle där de styrande slog vakt om sina privilegier. I sin tur betraktade de dominerande svenska högergrupperna inte sällan unionen som ett farligt – direkt smittsamt – experiment.

En stor del av bokens missvisande – kanske snarare snedvridna – skildring hänger rimligen samman med att författaren valt att betrakta skeendet genom mycket socialdemokratiska – för att inte säga socialistiska – glasögon. Ifråga om källor säger han sig sålunda främst ha litat till referat i *Social-*

Demokraten och *Arbetet* samt ungdomsorganisationernas organ *Brand* och *Fram*. Dessa såg rimligen som sin främsta uppgift att hålla medlemmarna vid gott mod och främja deras glöd och stridsvilja. Då låg det nära till hands att på olika sätt blåsa upp resultatet av olika kampanjer och demonstrationer. I sammanhanget kan möjligen erinras om att Socialdemokratiska ungdomsförbundet radikaliserades och bröt med moderpartiet 1917.

En summa får bara beklagas att boken närmast är en oseriös partsinlaga. Vidare efterlyser man förgäves ett personregister, extra viktigt i denna typ av redogörelse. Och litteraturlistan uppvisar stora hål – för att inte säga gapande. Sålunda saknas till exempel ett antal i sammanhanget helt centrala verk av Arne Wählstrand, Stig Hadenius och Jörgen Weibull. Synd på så goda ärtor – den fråga som enligt titeln skulle behandlas hade verkligen varit intressant att få ytterligare belyst.

Uppsala universitet

BO G. HALL

Per Anders Rudling, *The rise and fall of Belarusian nationalism, 1906–1931*, Pitt Series in Russian and East European Studies (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press 2015). 436 s.

Vitryssland är ett av Europas yngsta och minst studerade länder. Per Anders Rudlings monografi är den första i sitt slag att systematiskt studera framväxten av en vitrysk nationell rörelse och identitet i början av sekelskiftet 1900. Författaren spårar rörelsens rötter till den mångfald av ofta konkurrerande nationella projekt som växte fram i det tsarryska imperiet under 1800-talets andra hälft, och som växte sig starkare genom 1905 års revolution och slutligen tsarrysk statskollaps under första världskriget. Under perioden av världskrig, tysk ockupation, revolution och det polsk-ryska kriget (1919–1921) utropades en vitrysk republik inte mindre än sex gånger. Rudling beskriver Vitryssland, under denna formativa fas, som en nation utan tydligt territorium och/eller en fungerande stat. Landets ledare, låsta mellan starkare makter som Ryssland och Ukraina under bolsjevikernas styre å ena sidan, och Polen, Lettland och Litauen å andra sidan, kunde därför inte hävda sina intressen och de saknade viktiga sponsorer. Den vitryska nationella rörelsen, argumenterar Rudling, utnyttjades i stället av andra konkurrerande stater i kampen om kontroll över territorium och de folkgrupper som levde där.

En viktig aspekt i Rudlings redogörelse är betydelsen av historiska sammanträffanden. I fredsuppgörelsen mellan Sovjetryssland och Polen 1921 ex-